

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת בא מועד קטן כד. - כט.

דבוקות [כדלעיל טו.], ומה שאמור במצורע על שפם יעטה, תרגם אונקלוס כאבילא יתעטף, ומילתא אגב אורחיה קמ"ל אונקלוס הגר, אלא דרב סבר שזה למצוה אבל אינו מעכב, ואע"פ שאינה כעטיפת ישמעאלים, וכיון שכן, בשבת לא יפרע ראשו לגמרי אלא יהא הסודר עליו, דהא לא מינכר [ונוהג] [דנוהג] באבילות. ולמדנו מזה, כי אף לדברי רב מצוה בחול כעטיפת ישמעאלים. [ולכאוי מדאורייתא היא, כדמייתי מתרגום אונקלוס הנ"ל, דהא לא קאמר הריטב"א שהוסיף אונקלוס זה [שהוא דבר המצוי אע"פ שאינו מה"ת] כדי לבאר יותר דין המצורע, אלא קאמר דמילתא אגב אורחיה קמ"ל, ור"ל דלמדנו דין האבל כ' כן].

כד. כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע.

כ' בתוס' הרא"ש, אם קרע כבר, והוסיף עוד לקרוע [עיין בתוד"ה וכל], אינו קרע, ומותר לאחותו מיד, ועובר משום בל תשחית. וז"ל הגריעב"ץ [אעובדא דשמואל דבסמוך דקרע עליה תריסר מני], כפי הנראה לא היו עליו בפעם אחת, שאין אדם לבוש י"ב בגדים כאחת, [אע"ג דאשכחן לר' יוסי [שבת קכ.]. לענין הוצאה בשבת י"ח כלים, אבל אין כולם בני קריעה, [עיי"ש בגמ' ואלו הן י"ח כלים], [וכ"כ החת"ס דבי"ב ימים הוה בזאח"ז], ואשמעינן דלית ביה משום בל תשחית, ושמא כולן מלבושיו היו שלובש פעם את אלו ופעם אחרים. אך י"ג אצטלי דמילתא [דקרע ר' יוחנן בגמ' בסמוך] שכולן מין מלבוש אחד, רחוק מאד שהיה ר' יוחנן מחליף כ"כ מלבושים, ונקוט מיהא חדא, דבכמה מלבושיו אין מיחוש אפי' שלא בשעה שלבוש בהן, דלא עדיף מבל תשחית דגופא [עיין שבת קמ:], שהרי רבי עקיבא היה מכה בבשרו עד שדמו שותת [בפטירת ר' אליעזר, סנהדרין סח.], ושורפין על המלכים, [שם נב:], ות"ח גדול מהן. [וכדשרף אונקלוס הגר על ר"ג הזקן בשבעים מנה, כדאמר בע"ז יא.].

כד. לא שנו אלא שאין מנעלים ברגליו וכו'.

כ' הריטב"א וז"ל, הגאונים ז"ל והמפרשים פירשו דאפריעת הראש בלחוד קאי, ומנעליו מוכיחין עליו שאינו מתאבל, וחשיש הוא בפומיה וברישיה ולכן יושב מעוטף, וש"מ דגבי חזרת קרע לא מהני נעילת הסנדל, דההיא ליכא למיתליה אלא באבילות, ור"י הזקן ז"ל פירש דה"ה לחזרת קרע שהיא רשות אם יש מנעלים ברגלו, וכן פסקו בתוס'.

כד. אזיל גברא דהוה מסתפינא מיניה.

ופירש"י בקושיות. וז"ל תוס' הרא"ש בשם הראב"ד, כלומר מפני יראתו הייתי מעיין בשמועתו יפה ולא הייתי מקל בה, ועתה ממני אירא, אולי אשגה תמיד ואחטיא את הרבים, נמצא שהוא היה מזכה אותו. והמהרש"א בח"א כ' על פירש"י, דטפי נראה לפרש בפשיטות, שהיה

כד. א"ל רב פפא אסור איתמר ומשמיה דר' יוחנן איתמר.

הקשה הגרע"א, מה חידש בזה, הא איתא בברייתא לעיל [כא.]. ואלו דברים שאבל אסור בהם וכו' ובתשמיש. והשפ"א תי' דקמ"ל דאפי' למ"ד מקצת היום ככולו, וי"א דגם מקצת לילה מהני, [עיין תוס' לעיל כא: בד"ה אפילו, וברא"ש סי' ל'], מ"מ בתשמיש אסור כל יום השביעי. ועיין בט"ז [או"ח סי' תקנ"ה] שדקדק מדברי רב האי גאון דתשה"מ מותר לאבל ביום שביעי אחר שעמדו המנחמים מאצלו, דמקצתו ככולו, כמו שמותר בשאר דברים האסורים באבילותו, אבל נמצא בספר חסידים [סי' ר"מ] שתשה"מ אסור לאבל כל היום, וכ"כ בתשובת מהר"ם סי' תקמ"ט. עכ"ד.

וז"ל הרש"ש, וכו' הגליון הש"ס וכו', ולי ק"ק מדוע קבעו הש"ס הכא, לעיל גבי דברים האסורים בימי אבלו הו"ל לקובעו. ודוחק לומר משום דאיירי לעיל [כג:] בפלוגתת רשב"ג ורבנן בתשה"מ באנינות, ועוד קשה לי יתור לשון אבל וכו' בימי אבלו. אשר על כל אלה נ"ל, דר"ל בהא דאבל וכו' בימי אבלו, לכלול גם יום השבת שהוא במספר ימי אבלו, דהא שבת עולה ג"כ, ולכן א"ל ר"פ דלא איתמר משמיה דשמואל, דאיהו ס"ל דאין אבילות בשבת אפי' בדברים שבצנעא, וכדאמר לקמן נת"ר רשות, אלא משמיה דר' יוחנן דסבר לקמן דברים דבצינעא נוהג.

והקרא אורה הקשה ג"כ כקושית הרש"ש מה ענין הלכה זו לכאן, וכן הקשה כקושית הגרע"א, וכו' וז"ל, ונראה, דרבנן דקאמרי משמיה דשמואל חייב מיתה, אתו למימר בזה דלא תקשי עליה דשמואל [דאמר אין אבילות בשבת] מת"ק דאסר תשה"מ [בשבת], להכי קאמרי דתשה"מ חמיר איסורא, דחייב מיתה, ומודה שמואל בזה דצריך להחמיר אף בשבת, ור"פ לא ס"ל הכי, להכי קאמר להו אסור איתמר ומשמיה דר' יוחנן, ואתא ר' יוחנן לאשמעינן דאפי' בשבת אסור, דדברים שבצינעא נוהג.

כד. שמואל לטעמיה דאמר שמואל וכו' וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים, אינה עטיפה.

הקשה הריטב"א, למה חייב לגלות ראשו דהיינו פריעת הראש, יגלה שפמו ומה שהוא כעין ישמעאלים בלבד, וי"ל, דכיון דכי הא לא הוי כעין ישמעאלים לאו עטיפה היא כלל, [ו]למה ינהוג בה בשבת שלא לצורך. כנ"ל. והשתא דאתית להכי, נראה לי דרב מודה דמצות עטיפה כעטיפת ישמעאלים דהיינו עד דיקנא כדפריש רב נחמן, [ודלא כמש"כ לעיל מינה בריש דבריו דרב סבר כי אע"פ שאינה כעטיפת ישמעאלים עטיפה היא, וכמש"כ תוס' בד"ה ושמואל], והרי הכתוב צווח גבי יחזקאל ולא תעטה על [שפה] [שפם], והיינו ודאי ע"ג דיקנא, וכדי שיהו שפתותיו

ת"ח גמור שהיה לו לירא ממנו, כמ"ש את ד' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים. [ובב"ק מא: כ' תוס', דהאי קרא ברבו מובהק או ברב מופלג דהוי כעין רבו, ולכאור' רב לגביה שמואל לא הוה הכי, דהא היה קורא לו בשמו "אבא", ופליג עליה פעמים רבות, אלא כשאר ת"ח דכתיב ביה והדרת פני זקן [כמבואר בתוס' שם], אבל מורא לכאור' לא אשכחן].

כד: אמר רבינא הילכך יום א' לפני החג וחג ושמיני שלו, הרי כאן כ"א יום.

וכן פסק הרמב"ם בפ"ה ה"ד, והרמב"ן הקשה על דבריו, דכיון דפסק לעיל מינה [ה"ג] דיום א' לפני ר"ה מונה אחר ר"ה כ"ג יום, ודלא כרב פפא, א"כ אין לנו אלא בעצרת משום דיש לה תשלומין, אבל שמיני עצרת דאין לו תשלומין, הוי כר"ה, ועיין בקרן אורה שכ"ז ז"ל, והיה נ"ל לומר, דהא דאמר רבינא וכ"ו הרי כאן כ"א יום, לאו מטעם דשמיני רגל בפנ"ע הוא, אלא מפני דיום ראשון של חג נחשב לז', הרי י"ד, וז' ימי החג הרי כ"א, וכמו בעצרת דעצרת לעצמו נחשב לז' כיון דיש לו תשלומין, ושוב עולין למנין גם ששה ימי תשלומין ונקיט בדיה כ' יום, ה"נ בחג. [א"ה, ק"ק לשון הרמב"ם שכ' ושבעת ימי החג, ושמיני של חג, רגל אחד וכו' ומשמע דתלי טעמא במה דהוי רגל בפנ"ע] אלא דא"כ לא אתיא שפיר הא דאמר רבינא דמשמע דליף לה מדרשא דר"פ, ועוד, דא"כ לענין פסח נמי יהא החשבון כן, [דיום ראשון יחשב ז', ועוד ששה ימי החג, ונקיט כ' בדיה], אלא ודאי אין ימי הפסח והחג נחשבין לשני מנינים, כיון דהכל רגל אחד הוא, ודוקא עצרת הוא דנחשב לעצמו והתשלומין לעצמן כיון דלא רגל הם.

כד: בתוד"ה דר' אליעזר. מיהו אין נראה זה שום קושיא כלל וכו', אבל זה שלא נהג אבילות כי אם יום א', לא אמרי' יוה"כ תבטל שלשים.

וכן תי' בתוס' הרא"ש בשם הראב"ד, והוסיף לבאר, דתרתיה הפסקות באבילות אחת לא עבדינן, אלא או שבעה כי אורחיהו או ל' כי אורחיהו, וכיון דר"ה חשבינן ליה במקום שבעה, יוה"כ אפי' במקום שבעה לא חשבינן ליה [וכ"ש דלא מבטל גזירת שלשים לגמרי], וכי מטי סוכות הוא דבטלה ממנו אבילות, מעיקרא לא, דתרי עלוויי בחדא אבילות לא עבדינן וכו', דבעי אשלומי ומיזל עד הרגל וליכא הפסקה כלל מהנהג עד דמטי לעיקר הרגל, משום דלא חשיבי רגלים גמורים.

[ועיין בלח"מ [פ"י ה"ג] שנתקשה בדבריו, דמסוף דבריו משמע דהאי דאליס סוכות מיהו"כ לבטל גזרת שלשים לגמרי [במי שלא נהג שבעה כי אורחיהו], משום דהוי רגל גמור ור"ה ויהו"כ לאו רגלים גמורים הם, ומשמע דאי הוו רגלים גמורים, הוה אמרינן תרי הפסקות, וזה להיפך ממש"כ בתחלת דבריו דלא אמרינן שתי הפסקות, וכי מטי סוכות אית ביה תשלום כל הנך ל' בלי לומר שתי הפסקות, כיון דעד סוכות איכא כ"ז, ז' דערב ר"ה, וז' דר"ה, ועוד י"ג יום].

כד: אין קורעין ולא חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת.

כ' הרא"ש [סי' נח, ובתוספותיו] בשם הראב"ד, כל הני במועד דוקא, שאין רשאין לקרוע על מת במועד אלא קרובים דוקא הראויין להתאבל, והכי מפרש לה בירושלמי [ה"ז] וכו'. והריטב"א הביא פי' זה, ושכ"כ הרמב"ן, והקשה ע"ז, דבירושלמי [ה"ט] אמרו בפירוש שאין הבראה במועד [ובחננוכה ובפורים, יעו"ש שהביא כל ד' הירושלמי], ואין ספק כי הגמ' ירושלמי היה בקי בפירוש משנתנינו, ועוד, כיון דסיפא דמתני קתני אין אומרינן ברכת אבילים במועד [לקמן כז.], מכלל דרישא לאו במועד, ואת"ל דבמועד דסיפא אכולה מתני' קאי, א"כ תהא כולה מתני' במועד דוקא, דומיא דסיפא דכתיב בגווה, והא ליכא למימר, כדמוכח בגמ' בהדיא דהא דאין מברין אלא במטות זקופות ושאינן מוליכין אלא בסלים [שם], אפי' בחול היא, וכדפריש נמי בעל הפירוש הראשון. לפיכך הנכון בפירוש משנתנינו, שהיא כפשוטה בכל עת ובכל שעה, [ומשום בל תשחית. כ"כ המאירי לפי שיטה זו, וכו"ה בריטב"א בגמ' כה. בד"ה ואפי' חכם]. אלא שדחה פי' זה, שכל שבחול, יקרע מי שירצה, ואין בו בל תשחית מאחר שיש בה כבוד למת], והא דקתני שאין מברין אלא על מטות זקופות, משום חול נצרכה. וכאילו קאמר כשמברין אין מברין

אלא על מטות זקופות, דאילו במועד ליכא הבראה כלל. [וכ"כ בשה"ג בשם ריא"ז].

ומסיק בתוס' הרא"ש, וכיון דמתני' איירי במועד, שמעינן דיש קריעה במועד, וכ"כ בה"ג, אם מת אביו ואמו וקברו בחוה"מ, חייב לקרוע, כיון דבשבת היא [בכלל] כל המקלקלין דפטור אבל אסור, מכלל דבחוה"מ מותר לכתחילה וכו', ורבינו אבי העזרי הקשה עליו, דבפ' האורג משמע דבמת דידיה חייב מדאורייתא לכו"ע דהוי מתקן.

כה. ואי אדם כשר הוא חיובי מיחייב למיקרע וכו'.

כ' הרא"ש [סי' נ"ט] ז"ל, עוד כ' רבינו מאיר, לא ידענו מהו נקרא אדם כשר, ונראה לי כיון דלא סנו ושומעניה, ואינו חשוד על שום עבירה, ולא ביטל שום מצוה, אלא שאין גדול בתורה, הוא נקרא כשר. וז"ל הריטב"א, ומסתברא דאדם כשר דאמרינן, היינו שיש עמו קצת תורה אלא שלא הגיע להיות תלמיד, דאילו כשר שאין בו תורה, אע"פ שראוי לבכות עליו ועל חסרון מצוותיו, מ"מ אין עליו חיוב קריעה, כי מי שאינו בן תורה אי אפשר להיותו כשר באמת. ועיין בקרן אורה שכ', דמלשון הנימוק"י נראה דאדם כשר היינו מי שמפורסם בחסידות, [דז"ל הנימוק"י, והא דתנינן שאין קורעין לאותן שאינן קרובים, מפרשי בגמ' דמיירי באיש שלא נודע בחכמה [דזהו חכם שמת], ובחסידות [הוא אדם כשר], ושלא היה בשעת יציאת נשמה]. [וכע"ז כ' המאירי ז"ל, וכן קורעין על אדם המפורסם בכשרות ובחסידות אם היה שם קודם קבורה, דרך הערה אמרו כל המתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עוונותיו, כלומר, כי אז יכנע לבבו הערל ויפליג בתשובה. עכ"ל]. והרע"ב כ' אדם כשר ובעל מעשים [ועיין בקידושין לג: דא"ל שמואל לרב יהודה קום מקמי אבין, ומפרש משום דבעל מעשים הוה. והובא בריטב"א כאן בתו"ד].

כה. העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, למה זה דומה, לס"ת שנשרף וכו'.

כ' הריטב"א ז"ל, פירש"י ז"ל [והוא ברש"י כת"י], וזה היה ראוי ללמוד, והו"ל ס"ת, פירוש לפירושו, כעין ס"ת, ולא כס"ת ממש דבעינן בזרוע [כדלקמן כו. ועיין רש"י כאן], ומ"מ קשה הדבר שיהא אדם חשוב כס"ת על שם העתיד ולקרוע עליו מעתה. והנכון כמו שפי' ר"י ז"ל, שמקיימי מצוותיה חשיבי כס"ת קצת, שראוי לבכות ולקרוע על נטילת נשמתם, ואפי' ריקנין שבך מלאין מצוות כרימון [ברכות נז.]. ולפירושו מתאבלין [וקורעין. נימוק"י] על אשה דשייכא במצוות, משא"כ לפירש"י ז"ל, דליתיה בתלמוד כלל, דבניכם ולא בנותיכם אמרינן, [קידושין ל.]. ועל קטן קורעין לרש"י ז"ל וגם לר"י ז"ל, כיון שהוא ממקיימי מצוותיה. [א"ה, מסתימת הדברים משמע דאף כשלא הגיע לחינוך, ויל"ע]. והרמב"ן ז"ל פירש שהנפש בגוף כאזכרות בגוילין וראוי לקרוע עליה כי היא נר אלקים כמו שהתורה נר [וכ"ה ברש"י דידן], וקרוב הוא לפירוש ר"י ז"ל, ולדבריו ז"ל ג"כ קורעין על אשה ועל קטן שהוא בן אבילות. [א"ה, לא נתבאר בדבריו אם קורעין על חרש ושוטה, דלכאור' לרש"י ור"י אין קורעין, ולהרמב"ן אפשר דקורעין. וצ"ת].

כ' הרא"ש [סי' נ"ט] ז"ל, כ' רבינו מאיר ששמע בשם ה"ר יונה ז"ל, דהני מיילי באדם שאינו רשע, אבל באדם רשע וחשוד, אין אדם חייב לקרוע, אלא אדרבה יש לשמוח, כדכתיב באבוד רשעים רנה, וכ' דלא נהירא ליה, דאמרינן בפ' האורג [שבת קה:]: למה זה דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע, ופירש"י התם ואף נשמתו של ישראל דומה לו, שאין לך ריק שבהן שאין בו תורה ומצוות, אלא נ"ל שחייב לקרוע על הכל בשעת יציאת נשמה, לבד ממומר לע"ז שכל המודה בה כופר בכל התורה כולה, או אם הוא עובר על אחת מכל מצוות האמורות בתורה להכעיס, ה"ז כעובד ע"ז וכו', ומסיק דלא שנתן רשעו ולא שנתן מתוך רשעו, כיון שנהרג מתוך ב"ד דבדין מיקטל, לא הו"ל כפרה עד דחזי צערא דקברא פורתא, ואבילות מאימתי מתחלת, מסתימת הגולל, והואיל ונידחו נידחו, וקאמר התם [סנהדרין מז.]. גבי הרוגי ב"ד דלא היו הקרובים מתאבלין אלא אונינן, דאין אנינות אלא בלב, והרוגי ב"ד הוו נמי כמו להכעיס, כיון שמוסרין עצמן למיתה כשמתרין בהם ואומר ע"מ כן אני עושה, דאי לאו עבדין אלא לתיאבון, מה להו למימר ע"מ כן אני

עושה. [ובהגה"א שם כ' בשם או"ז, דבנהרג בידי נכרי מתוך רשעו, הויה ליה כפרה ומתאבלין עליו].

כה. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה, אמרו לא גמרינן מיניה.

כ' הריטב"א, פירוש, היו טועים בפירוש הברייתא דלעיל, דסברי דחכם דקתני היינו חכם שהוא רבו, והיינו דא"ל אביי מי קתני הרב שמת, חכם קתני. וקשיא להו לרבנן ז"ל, ומי גרע רב ספרא מאדם כשר דמחייבי למיקרע עליה, וי"ל דכמו שטעו בחכם, כך היו טועין באדם כשר דליכא עליה אלא בכי וצער אבל קריעה לא, שהרי לא הוזכרה בו בפירוש. ואינו מחוור, מדלא תפס עליה אביי ולימא להו ועוד מי גרע מאדם כשר, ויש מתרצים דבאדם כשר, אין חיוב קריעה אלא כשהוא בפניו קודם שנקבר, וזה שלא בפניו היה, ומ"מ היה להם לקרוע מדין חכם שהכל כקרוביו, אלא שטעו בפירוש הברייתא כדאמון. והחת"ס הקשה, כיון שהעיד אביי כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא, הרי גמירי מיניה טובא, א"כ מעיקרא מאי קס"ד דרבנן דלא קרעו עליה, ותי', דרב ספרא כשמו כן הוא כותב ספרים, וחיודושי אמריו השאיר אחריו, באופן שאע"פ שלא למדו עדיין, מ"מ כיון שספריו עדיין קיימים, יהיה שמעתתיה בפומין, וחיובין לקרוע עליו.

כה. כף כדא ואותיב אארעא וכו'.

כ' הריטב"א, פירוש, אילו היה כלי העומד לכך, אפי' בעוד שאין הס"ת עליו אסור לישב עליו. דתשמיש קדושה הוא, אלא הכא דוקא כעין פוריא. ואילו בשוה לו, אפי' במטה פשיטא דאסור, לא צריכא אלא להניח ס"ת יותר גבוה אפי' על הכר, והא לא עבד רב חסדא, אלא הניח כדא על ארעא. ואילו באיניש דעלמא פשיטא דאסור, אבל בתלמיד חכם היינו סבורים שהוא מותר כיון שאינו עומד בשוה לו, ואפי' הוא בכלי הנטפל למטה כגון כר, אלא שהיה רב הונא סובר שהוא אסור, והתם בב"ק [יז]. דאסיקנא אנוחי מנחנין, היינו משום דסברי דלכתחילה מותר כיון שאינו שוה לו, וכגון שמעמידין ס"ת על מראשותיו. כנ"ל וכן הורו לי רבותי. ובזה"ז אין לעשות כן על שום אדם ואפי' הוא גדול הדור.

כה. סבור לשלשולי דרך גגין, א"ל רב חסדא הא גמירנא מיניה חכם כבודו דרך פתח.

כ' המהרש"א בח"א [סוד"ה סבר לאתובין], וענין דלא לשלשולי דרך גגות, במקום שאין מזוזות, דהוי כמו לועג לרש. [ונפק"מ, דאף כשמוציאו דרך פתח, אין להוציאו בפתח שאינו חייב במזוזה, כגון שאין לו דלת [לשי' הרמב"ם], או שאין בגובהו עשרה טפחים, וכל כיו"ב. ויל"ע אי סמכין ע"ז לענין סוף טומאה לצאת, לטהר פתח זה דנימא מסתמא לא יוציאנו ממנו שלא כהלכה].

כה. סבר לאשוני מפוריא לפוריא, א"ל רב חסדא הכי גמירנא מיניה חכם כבודו במטה ראשונה וכו' שנאמר וירכיבו את ארון האלקים אל עגלה חדשה וכו'.

כ' בקרן אורה, הקשה בס' יד המלך כי משמעות המקרא נראה שמזו העגלה של פלשתים עשו עצים להעלות קרבן, ובאמת עמד שנים רבות בקרית יערים, עיי"ש מה שפי' בדברי הש"ס, ולי נראה ליישב כפשוטו, ע"פ פירש"י ז"ל בדברי הימים [א', י"ג, ז'] שכ' באמת למה הביאו דוד בעגלה ולא בכתף כמו שנאמר בתורה, [א"ה, עיין בסוטה לה. שא"ל הקב"ה הריני מכשילך בדבר שתשב"ר יודעין אותו], אלא כל עומת שבא פלשתים בעגלה כן רצה להביאו בעגלה, (אלא) דאין לשנות מתחילת הליכתו, ונהי דעגלה של פלשתים כבר שרפוהו, מ"מ הוליכוהו כעין שהיתה תחילת הליכתו, מינה שמעין דאין לשנותו גם ממטה למטה היכא דאיתא עדיין למטה הראשונה, ועדיין צ"ע. [וע"ע במש"כ מהרצ"ח בשם יערות דבש].

כה. אמרי, כי הוינן התם לא הוה לן לדלוי רישיה מיניה, השתא אתינן הכא, אתא בתרין.

כ' בבן יהוידע, לאו משום גדולה קפדי, אלא בעבור מצוה, כיון דהם ראשי ישיבה הם המרביצים תורה ומנהיגים הציבור לשם שמים, ואי

אתי, אזדא מצוה זו מינייהו. וז"ל המאירי, חכם שבא לעיר והיה באותה העיר בעלי הוראה, אע"פ שזה שבא גדול מהם, ראוי להניח להם מקום, ואם לא עשה כן, אף הם אינם מחויבים להניח לו את מקומם, הוא שאמרו על ר' אמי ור' אסי שהיו בא"י, ואמרו להם שרב הונא היה בא לשם, ואמרו ז"ל, כי הוינן בדוכתיה, הוה לן לדלוי רישין מיניה, כלומר היה לנו להניחו לעשות כרצונו ולסלק עצמנו מעליו, וי"ג לא הוה לן לדלוי רישין מקמיה, כלומר לא היה לנו להרים ראשנו לפניו, אתא להכא אתא ליה באתרין, כלומר ואין לנו להניח לו את מקומנו.

כה. דיומא חד איתהפיכא ליה רצועה דתפילין, ויתיב עלה ארבעין תעניתא.

הרא"ש בהל' קטנות [הל' תפילין סי' י"ב] הביא תשובת גאון ז"ל, רצועה דרב הונא דאיתהפיכא ויתיב ארבעין יומין בתעניתא, בשל יד או בשל ראש, הכין גמירנא מרבוותא דשל ראש היתה, ורב הונא דיתיב בתעניתא, לאו משום דחובה הוא. עוד הביא תשובה אחרת ז"ל, מאן דאפיק רצועה של יד או של ראש מיחייב למיתב בתעניתא, דפושע הוא וצריך תענית, אבל לחייבו מ' תעניות כרב הונא לא, דמרוח חסידות הוא דעביד. [וכ' במעדני יו"ט [אות צ'] דהכא מיירי שבכונה וברצון היפך אותה, וכדמסיק דפושע הוא, ולהכי לא קאמר "דאיתהפיכא ליה" כלישנא דגמ'. אבל בא"ר [סי' כ"ז סקי"ג] הביא דרי"ו הביא תשובה זו בלישנא דגמ' מי שנתהפכה לו הרצועה כשמניח תפילין ולא תקנה, בין של ראש בין של יד, חייב לישב בתענית דפושע הוא. עכ"ל. והא דכ' דפושע הוא, משום שהיה לו לתקן. ויעו"ש דנסתפק לומר דאפי' אם לא ידע שנתהפך, מ"מ מיקרי פושע דשגגה כזו עולה זדון, שהיה לו להשמר ולראות אם נתהפך].

וז"ל הרמב"ם [בפ"ג מהל' תפילין הי"ט] ולעולם יזהר להיות פני הרצועה למעלה בעת שקושר אותם על ידו ועל ראשו. וכ' הבי"י [סוס"י כ"ז] דמהר"י אבוהב דייק מלשונו דלא קפדינן אלא בשעת הנחה, אבל אם הניחה כתקנה ואח"כ נתהפכה, אינו נקרא פושע, והבי"י פליג וכ' דאין זה דקדוק, דכל שמניחה כתקנה אינה עשויה להתהפך מעצמה. [ונראה דכוונתו דהרמב"ם דיבר בהווה, ולעולם איכא קפיידא גם אחר הנחה, אי איתרמי דנתהפכה. ולכא' יל"פ דגם המהר"י אבוהב נתכוין ע"ז, דהא לא כ' דאם נתהפכה אח"כ א"צ לתקן, אלא דלא מיקרי פושע, וי"ל דהכוונה דאין לו לחוש לכך ולבדוק בכל שעה אם נתהפכה, כיון דאינה עשויה להתהפך מעצמה]. אבל בא"ר הביא מגליון מרדכי ישן שכ' ז"ל, יתיב בתעניתא משום דהוי ברכה לבטלה, עכ"ל, וא"כ כשהניחה כתיקונה, אף שנתהפכה אח"כ לא הוי ברכה לבטלה, וכן מלשון רי"ז הנ"ל משמע כן, וגדולה מזו משמע מיניה, דאף כשנתהפכה בשעת הנחה, אם תקנה אח"כ לא מיקרי פושע [כשלא דיבר בין הברכה לבין התקנה, דא"כ מ"מ הוי ברכה לבטלה].

ומש"כ בב"י דאין דרך להתהפך אחר הנחה, ביאר בדברי חמודות [ס"ק מ"ט] משום דקפיידא דהיפוך אינו אלא ברצועה שמסבב את הראש כלישנא דהטור, ודכוותא נמי בשל זרוע ברצועה המסבבת את הזרוע בסיבוב הראשון שבו מהדק הקציצה בזרועו [ובמחאה"ש הוסיף דה"ה בג' כריכות שכורכין על האצבע, אבל המ"ב [ס"ק ל"ח] כ' כפשוטו דברי הד"ח הנ"ל], וכ' הפמ"ג [א"א סקי"ז] דמ"מ משום נוי המצוה ראוי להפוך השחור שיהא לצד חוץ אפי' בהמותר.

כה. זקפיה לארונא דרב הונא וכו'.

פירש"י לקמיה עמודא דנורא דלא לזיקיה, ובבן יהוידע פי' שעשה כן לכבוד עמוד האש שלא יסתכל בו, ז"ל, בירושלמי דכלאים [פ"ט ה"ג] איתא, כשיצא, ניתנו לו שתי מתנות טובות, האחת שלא פסק זרעו, והשניה נכפלו שנותיו, שהיה בן שמונים שנה, וחי עוד שמונים שנה אחרי זה. ונ"ל מדה כנגד מדה, הוא עשה הארון הפסק לכבוד עמוד האש שלא יסתכל בו, לכך לא נפסק זרעו, ובשביל שסיכן עצמו להכניס ארון רב הונא לפניו, נוספו ימיו שחי עוד שמונים שנה.

כה. אמר, דינא הוא דרבה ב"ר הונא ליעול ברישא.

כ' המהרש"א דרבה ב"ר הונא היה מפורסם בר אבהן ובר אוריין, שהיה אביו לראש בבבל, אבל רב המנונא מפורסם בר אוריין ולא נמצא בר אבהן, ועל כן כי מטו אגישא, הוּו עבדי יקרא להדדי, ואף במיתתן היה מכבד כל אחד את חברו בכבוד התורה שהיה להם, דבר אוריין הוא עיקר, אבל זה הטייעא אמר כי דינא הוא לצרף שרבה ב"ר הונא גם בר אבהן, ובזה זלזל בכבוד תורה של רב המנונא ונענש על כך. והגרעיב"ץ כ' דאינעש משום יקרא דרב המנונא דקשיש טפי.

[ועיין בבן יהוידע דהא דאמר בהאי לינא בדינא דידי [כהגי' בע"י, והובא עה"ג] ולא אמר בדין, כי הוא היה ישמעאלי, ורוצים הישמעאלים שיתכבד ישמעאל אביהם מכח כבודו של אברהם אבינו ע"ה, ולכן בדינא דידהו ראוי שיגיע כבוד לבן מכבוד האב].

כה: חלש דעתיה עלייהו וכו'.

פ' בהגהות פור"י, דאיתא לקמן [כח]. דקא דחקא רגליה דבר נתן, הונא בר נתן מטא זימניה להיות נשיא [אחרי רב אשי]. רש"י כת"י, [ולא זרעו של רב אשי]. על כן דימו אותו, לארז שאינו עושה פירות, כדאיתא בב"ב [פ:]. וכן לויטן אמרי' בב"ב [עד:]: שסירסו, כן רב אשי לא הניח גדולתו לבניו אחריו, על כן חלשה דעתיה דרב אשי.

כה: אל תזניחנו כאות מי מרה.

כאות שעושין המים המרים במעי סוטה. ל' רש"י כת"י. [ור"ל אל תעשה עמנו כן]. והגרעיב"ץ פירש דהכוונה על מים שהמתיק הקב"ה לישראל במרה, וז"ל, פירוש שלא זנחנו אז, והמתקת המים והפכת מרירותם ושבו לרויה לשתית העדה ובערים [שמות ט"ו כ"ג -כ"ה], כך יתהפכו וישובו המים האלה אחר, [כפ' בתרא ברש"י כת"י [בד"ה כי הוה] שהיה חדקל גדל ויצא לשטוף את העולם]. ויהיו לטובה וישקו השדות. [ותיבת "אות" קצ"ב לפ"ז]. [ועיין בקרן אורה שפי" ג"כ ע"פ דרכו דקאי אמים שהומתקו במרה].

כה: אפי' רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד.

ומתאבל עליו בחליצה וכל דיני אבלות מקצת יום אחד, כמבואר בשו"ע [סי' רמ"ב סכ"ה, וסי' שע"ד ס"ג], [ושם מבואר דצריך ג"כ לשנות מקומו מקצת יום אחד]. וכ' הרמב"ן עפ"י הירושלמי, דכשרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין, וכ' הב"י [סו"ס שע"ד] דמ"מ נראה דמברך ומזמן, דאין לנו לפוטרו מברכה וזימון בלא ראייה, והביא דירושלמי דילמא לענין בשר ויין דוקא.

כו. מאי משמע, כדמתרגם רב יוסף, רבי רבי, דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין.

כ' המהרש"א בח"א, ומשמעו חכם ורב, כמ"ש בפ' יש נוחלין [ב"ב קטז]. מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, דתפלתו נשמעת. [ולאו דוקא חולה, דה"ה מלחמה, וכדילף לה התם מקרא דחמת מלך [מלכו של עולם] מלאכי מות [בלשון רבים, דהרבה שלוחים למקום. מהרש"א שם], ושפיר קאמר הכא דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין, דשייך במלחמה. מיהו קצ"ע לפירוש, דא"כ כל חכם בכלל זה, דהא התם לא קאמר ילך אצל רבו דוקא]. וכ' הרמב"ם בשם ר"י, דאלמלא תרגמו דהאי קרא הייתי יכול לומר שאין הקריעה מדין רבו אלא מפני שהוא נביא.

כו. א"ל כיון דכתיב ולא ראהו עוד, לגבי דידיה כמת דמי.

כ' הרמב"ם, פירוש, דוקא אליהו שעלה למרום, ואין למדין מזה למי שפירש ממנו רבו ללכת למדינת הים וכיו"ב, דהא אפשר שיראהו עוד. והמאירי כ' וז"ל, לעולם אין קורעין אלא על המת ולא על החי, אפי' ידע בו בודאי שלא יראהו לעולם, ואע"פ שאמרו כאן על קריעת אלישע והא אליהו חי הוא והשיבו כיון דכתיב לא ראהו עוד לגבי דידיה כמת דמי, סוד ד' ליראיו. [וצ"ב].

כו. לא אמרו אלא ברוב ציבור וכמעשה שהיה.

ופירש"י רוב ישראל. וז"ל הרמב"ם, א, פ' הרמב"ן ז"ל, לא אמרו אלא כשהיו שם כל ישראל או רובם ונפלו ביד אויביהם, ואע"פ שלא מתו אלא מיעוטן, והיינו כמעשה שהיה. וי"א דכל שהוא רוב שבט אחד קרי רוב ציבור, כדאמרינן בהוריות [ד:]: לענין העלם דבר של ציבור, ואפי' מאן דפליג התם, מודה הכא דרוב שבט אחד רוב ציבור מיקרי, והתם ודאי נהגו ביד אויביהם כדי רוב שבט אחד. [א"ה מדכ' כדי רוב שבט, משמע כמנין ושיעור רוב שבט, והכי מסתברא, דאי רוב שבט ממש, מאי פסקא דודאי נהרגו רוב שבט], והמאירי כ', י"מ רוב ציבור שבעיר אחת, וי"מ רוב ציבור שבאותה מלכות.

וכ' עוד הרמב"ם, א, ותימה, היאך לא קרע שמואל מדין אדם כשר או אדם חכם, דהא לא סגיא דליכא בתליסר אלפי חכם או כשר, [ומשמע דאפי' אינו יודע על חכם פלוני או אדם כשר פלוני שמת, נמי מחייב לקרוע], וי"ל שלא היה שם חכם השוה לו, ועל אדם כשר כבר אמרנו שאין קורעין אלא בפניו וקודם קבורה. עוד י"ל, דכיון דאינהו גרמו לנפשייהו, אינם בני קריעה כיון שאינם רוב ציבור.

כו. חייב לקרוע שתי קריעות, אחד על הגויל ואחד על הכתב.

כ' המאירי, מפני ששריפת הגויל קודמת לשם [אצ"ל לשל] כתב, ולא באו כאחת, הא אם שמע אחר שנשרף, יראה לי שאינו קורע אלא קרע אחד, כמי ששמע מיתת שני מתיו כאחד, שקורע אחת על שניהם. [וצ"ב לפור', דבעובדא דבסמוך מבואר דאבליעת תפילין ע"י נעמייתא בעי לחייבו בשתי קריעות, והתם בבת אחת אבודין הגויל והכתב].

כו. שמועות הרעות בהיא שעתא מי הוו.

פ' הגרעיב"ץ, ליכא למיפשט מהא דשמועות המבשרות רעות לעתיד אינן בכלל שמועות רעות לקרוע עליהן, דשאני נבואת נביא שחוזרת ע"י תשובה ושינוי מעשים לטובה, כדאשכחן בנינוה, עיין רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"ד, [ועיין רמב"ם א]. [וז"ל הרמב"ם, א, פירוש, דלא מיקרו שמועות רעות אלא לאחר מעשה, אבל לא מפני מה שעתיד להיות, ואפי' נחתם גזר דין, דהא אפשר דמקרקע, כיון דרבים ניהו [ר"ה יז:]. וכי לא מקרקע נמי, כל זמן שלא היו אין לקרוע וכמעשה שהיה]. [מיהו בהא דתנן בברכות [נד]. על בשורות רעות אומר ברוך דין האמת, מסתברא דדוקא בשורות דלשעבר. ועדיין יל"ע ברישא דההיא, דתנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, אם מברך גם כששומע מפי נביא, דהא נבואה שהיא לטובה אינה חוזרת, כמבואר ברמב"ם הל' יסודי התורה שם]. ואפ"ה ביאשיה מצינו [מלכים ב', כ"ב, י"א] שקרע בגדיו על שמועה רעה דלעתיד, וכן באחאב [מלכים א', כ"ב, כ"ז], וצ"ע. [ובפשטות נראה דלא קרע מחיוב אלא מחמת תשובה וכמש"כ שם [מלכים ב', כ"ב, י"ט] יען רך לבבך וגו' ותקרע את בגדיך וכו', וכן באחאב כתוב שם [מלכים א' כ"ב כ"ט] הראית כי נכנע אחאב מפני וגו'.

וז"ל השפ"א, קשה לי מהא דמצינו במלכים באחאב כשבא אליו אליהו הנביא והגיד לו שיענש, וקרע בגדיו, עיי"ש, משמע דחייב לקרוע בשעת הנבואה דהוי כבשורות רעות, ואי נימא דמצד תשובה היה הקריעה ולא מדינא, א"כ הכא נמי איכא לפרושי לא קרעו בגדיהם לשוב בתשובה להיות נכנע ומצטער, [והיכי יליף חיוב קריעה מהכא], ואפשר, דא"כ נכלל ב"ולא פחדו", ומדכתיב נמי ולא קרעו משמע דמחייבי לקרוע.

כו. לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה.

ופירש"י שאין יכול להציל. ובפירש"י בע"י כ', בזרוע כשאדם מאבדו בידיים. ל"א, לא אמרו אלא בזרוע, שיש להם זרוע ויכולת להציל, כמעשה שהיה של אותם השרים העומדים על יהויקים, שהיה בידם למחות ולא מיחו, ואותם חייבים קריעה. וז"ל המאירי, ולא אמרו קריעה על שריפת ס"ת או איבודה, אלא בשנשרף בזרוע ולכוונת הכעסה וגידוף. וכ"כ הנימוק"י.

כו. הרואה ערי יהודה בחורבן אומר וכו' וקורע, ירושלים בחורבנה אומר וכו' וקורע.

כ' הרא"ש [סוסי"ס"ד, ובתוספותיו] יראה דעל ערי יהודה אינו קורע אלא על הראשונה שראה, ועל האחרות שראה אינו קורע, דאי צריך לקרוע על כל אחת ואחת שהוא רואה, ל"ל למימר שקורע על ירושלים, גם היא בכלל ערי יהודה, ולא מסתבר למימר שהזכיר ירושלים בשביל פסוק אחר שיש לו לומר ואגב זה נקט וקורע.

נו: וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו.

כ' המאירי, מי שקרע את בגדיו בקרעים שאסורים באיחוי וכו', ואם מכר את בגדו או נתנו, אסור ללוקח או למקבל לאחותו וכו'. ויש מי שפירשה על קריעת נשיא או אב ב"ד, שיש לאותה קריעה שייכות אצל כל אדם והלוקח או המקבל בכללם, [ולכא' ה"ה בקורע על ביהמ"ק או על ס"ת שנשרף או על ברכת השם או על שמועות הרעות דרוב ישראל], אבל בקריעה על אב ואם וכל שאר מתים, שאין לקריעה זו שייכות אצל האחרים, רשאי הלוקח או המקבל לאחותו, ואין שיטת הסוגיא מוכחת כן. [אלא בכל קרעים שאינן מתאחים מיירי כדפי' בריש דבריו].

נו: לפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח.

כ' הריטב"א, פירוש כדי שידע שהן מן הקרעים שאינן מתאחין, דכיון דשיעורו טפח כדן קריעת קרובים, היה טועה בדבר. והיה נראה, דכל שלא הודיעו המוכר, שיהא הלוקח מותר לאחותו, וכעין מה שאמרו בענין אותו ואת בנו במס' חולין [פג.], אבל במס' אבל [פ"ט] תניא, והלוקח אסור לאחותו עד שיוודע לו שהוא מן הקרעין המתאחין. וי"ל דהוא בלוקח מגוי או מעם הארץ. אבל רבינו הרמב"ן ז"ל מפרשה אפי' בלוקח מתלמיד, דרגלים לדבר, שאילו היה מן הקרעים המתאחים, היה המוכר מאחה אותו כיון שהקרע פוחתו מדמיו. ואעפ"כ הוצרך להודיעו, שמא יטעה לוקח בדעתו בשעת המקח ויהא משום אונאה. [ולפי"ז צ"ב במאי דמשמע במאירי דה"ה דצריך להודיע למקבל מתנה]. וכבר הורה זקן.

ובקרב"ן [סי' ס"ז, או ר'] הביא קושית הרמב"ן אמאי צריך להודיע ללוקח, הא מן הסתם אסור לאיחוי, [כדתניא במס' אבל עד שיוודע לו וכו'], ותירץ כדי דלא ליהוי מקח טעות צריך להודיעו. וכ"ע הקרב"ן, ולא אבין, דממ"נ אם לא ראה הלוקח הקרע, אף שהוא מן הקרעים שמוותר לאחותם נמי מקח טעות הוא, ואי ראה ושתק וקיבל שאין לאחותו, הא מן הסתם אסור לאחותו, ועל כרחי' צ"ל דלא כולי עלמא דינא גמירי, ושמא לא ידע הלוקח הך דין שאסור לו לאחותו, א"כ קושיתו מעיקרא ליתא, וצ"ע.

נו: תחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה.

כ' הריטב"א, פירוש, וקמ"ל דלא גזרי בתחתון אטו עליון, ובסיפא דתני עליון מתאחה ותחתון אינו מתאחה, כ' הריטב"א, וקמ"ל טובא, דסד"א עליון נמי לא יתאחה, שאע"פ שתחילה כשקורע, לשם אחרים נקרע, מ"מ הרי בסוף עלה לו ג"כ לקריעת אביו, שאפי' היה שלם, היה צריך לקרוע הכל עד לבו מראש ועד סוף, קמ"ל דבתר שעת קריעה אזלינן.

נו: ר"י בן בתירה אומר על כולן קרע אחד, על אביו ואמו קרע אחד.

כ' הגריעב"ץ, צ"ע אם די בקרע אחד לשניהם, דכחד חשיבי כמו קרובים ואיש ואשתו דכגוף אחד דמו לענין אה, כדאיתא פ' מי שמתו [ברכות כד. אשתו כגופו, אחר לאו כגופו], או דילמא אגב שטפא אתיא. וז"ל הריטב"א, י"מ או על אביו או על אמו, אבל אביו ואמו ממש צריך כל א' קרע שלו, ומת אביו ומתה אמו דקתני רישא, או מתה אמו קתני, מפני שמצאו באבל [פ"ט ה"ז] מי שמתו אביו ואמו בבת אחת, הר"ז קורע קרע א' לשניהם, ר"י בן תימא אומר קורע לזה בעצמו ולזה בעצמו, ואומרים דר"י בן תימא היינו ר"י בן בתירה שנפסקה הלכה כמותו בגמ'. ואין הפי' הזה נכון בעיני, שמשבשים ל' הברייתא דקתני על אביו ועל אמו קרע א', ועוד, דאי מאי דקתני רישא ומתה אמו, או מתה אמו הוא קתני, ה"נ מת אחיו ומתה אחותו, או מתה אחותו קתני, ואין כאן אלא שמועת שני מתים, אחיו או אחותו עם אביו או אמו, והיכי קתני קרע א' לכולן, הא ודאי לישנא דכולן על כל הרבים הנזכרים משמע, אלא ודאי

דברים כפשוטן דאביו ואמו כי הדדי ניהו, ומין א' הן, כשם שכל שאר קרובים מין א', וברייתא דאבל משבשתא היא, ואביו ואחיו הו"ל למיתני, א"נ ר"י בן תימא לחוד ור"י בן בתירה לחוד, ור"י בן בתירה כת"ק דהתם ס"ל.

[והיכא דנתגרשה קודם מיתתו, לטעמא דהריטב"א דמין א' הן, סגי בקרע א', אבל לטעמא שכ' הגריעב"ץ בהך צד מפני שאשתו כגופו, בכה"ג דדאי לא סגי בקרע א'. עוד יש לדון לטעמא דהגריעב"ץ, דה"נ כשמתו איש ואשתו שאחד מהם אביו או אמו, והשני משאר קרובים, [ומשכח"ל כשאנס אביו את אמו ונולד הוא. ואח"כ נשא אביו את אחותו מאמו, או אמו נשאת לאחיו מאביו, ומתו שניהם, הרי כאן אביו ואחותו, או אמו ואחיו], מי נימא גם בזה דאשתו כגופו ותסגי בקרע אחד. ועיקר טעמא דאשתו כגופו לאחר מיתה, צ"ב, דלא מיבעי כשמת אביו תחלה, דנמצא כשמתה אמו לאו אשתו היא, דמיתת הבעל מתירתה כמו גט, אלא אף כשמתה היא תחילה, יל"ע אי שייך לומר אח"כ בשעת מיתת אביו אשתו כגופו, עיין בתוס' בב"ב [קיד: בד"ה מה אשה] אי מקריא שארו לאחר מיתתה].

נו: על אביו ועל אמו קרע אחד.

בתוס' הרא"ש גרס קרע אחר [ברי"ש], ופי', שמרחיק ג' אצבעות וקורע על אחיו ואחותו. וא"ת יקרע תחלה על אחיו ואחותו ויפסיק, ואח"כ יוסיף עד לבו לאביו ולאמו. י"ל שאין זה כבוד אביו ואמו שיהא עיקר הקרע לאחיו ואחותו. [וכע"ז בריטב"א, ויעו"ש שגם הקדמת אחיו ואחותו לפני אביו ואמו אין זה כבוד], ומפרש בזה שינויא דגמ' לפי שאינן בתוספת, שאין מוסיפין אותן על אחרים, שלא יהא כעושה אותן טפילה לקריעות אחרות], וע"ע בסמוך בשם הראב"ד].

נו: לפי שאינן בתוספת.

כ' הרא"ש [סי' ע"א], פי' הראב"ד ז"ל, לא מציינו קרע מוסיף על קרע שלהם, אבל קרע שלהם מוסיף על שאר קרובים, כי של אחרים טפח ושלחם עד הלב, וכיון שהם נוספין על כולם, אם יקרע תחילה על אביו ועל אמו ואח"כ יוסיף על אחיו ועל אחותו, אין קרע שלהם ניכר, כי יאמרו שהוא כמתחמם קורע והולך על אביו, דלפעמים אדם קורע על אביו יותר מעד לבו, ואין לומר יקרע על אחיו ואחותו טפח, ויוסיף על אביו ואמו עד לבו ויש היכר גדול באותו תוספת, לפי שאין נכון לעשות עיקר קריעה על אחרים ושל אביו ואמו טפילה. וכע"ז בתוס' הרא"ש יעו"ש.

עוד כ' בתוס' הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל, וא"ת והלא בעי' מקדש וירושלים, כשהוא פוגע בירושלים תחלה, קורע לכאו"א בפנ"ע, ומפני כבוד המקדש לא סגי ליה בתוספת, וכשפוגע במקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים, הנה שאין חוששין כאן להבלעת המקדש אע"פ שהוא חמור מירושלים, וי"ל דשאני התם שאין הקריעות סמוכות זו לזו, שהרי אינו מוסיף על הקרע עד שהוא רואה חומת ירושלים ובתיה חרבות, וכיון שיש הפרש גדול ביניהם, אינן נבלעין, והתוספת ניכר לשם מי שהוא, אבל כאן אין שהות ביניהן אלא מעט, שהרי השמועות והמקרים כאחת באו עליו, לפיכך חששו להבלעתו, ועוד שהקריעות [דמקדש וירושלים] שוות הן, ואין יתרון לזו על זו, אבל קריעות אביו יש לו יתרון על של אחרים, והקטן נבלע בגדול.

ולקמן [בד"ה עד היכן] הביא, דה"ר יצחק בן גיא פירש, לפי שאינן בתוספת, כלומר הקרע של אביו ואמו הוא עד לבו, ואין ראוי להוסיף על מלבו ולמטה, כיש אומרים [בברייתא דלקמן], הלכך אינו מוסיף על קרע של אביו ואמו. [וכ' דלפ"ז כיון דאמר שמואל הלכה כר"י בן בתירה, ממילא הלכה כ"א דשמעתיה כוותיהו אזלא, והראב"ד השיגו בזה, דקשה לדחות ברייתו שאין בהן מחלוקת וגם דברי חכמים שחולקים על יש אומרים, מכח פי'].

נו: אבילות לחוד קריעה לחוד.

פירש בתוס' הרא"ש, מפני שהקריעה מפורשת בתורה, דכתיב ובגדיכם לא תפרומו [ויקרא, י', ו'], ובגדיו לא יפרום [שם כ"א, י']. וז"ל הריטב"א, יש שפירשו משום דאבילות וקריעה מדאורייתא, ולפי מה

שכתבנו לעיל [כד. בד"ה אבל שלא] שיש סוברין דקריעה נמי דרבנן, וקראי כולהו אסמכתא בעלמא, ה"פ, כי אע"פ שגם קריעה מזרבנן, לא נתן שמואל הכלל הזה אלא באבילות, ודאמרין בעירובין בפ' מי שהוציאוהו [מו.]. באבילות הוא דאקילו בה רבנן, אבל בעלמא, אפי' בדרבנן שאני בין יחיד במקום יחיד בין יחיד במקום רבים, הלכך הויא קריעה כשאר דברי סופרים שהלכה כרבים, וכשאר כללי דגמ'. והנימוק"י כ', אבילות לחוד, שאין הקריעה בכלל מה שאמרו הלכה כדברי המיקל באבל, שהקריעה קודם שתחול האבילות היא, והנה יש קריעה במועד [כד:]: ואין אבילות במועד [יד:].

ובגליון מהרש"א כ', דהא דאבילות לחוד וכו' היינו דלא קיי"ל כיחיד המיקל נגד רבים, אבל ספיקו ג"כ לקולא. וציינן לדברי הש"ך בס"י ש"מ ס"ק כ"ה, [שהביא שם הרמ"א ד' ראבי"ה, דאע"פ שהרגל מבטל גזרת ז' ול', אבל לענין איחוי לא, דקריעה וכל מילי דקריעה בעינן ז' ול' ממש, ופי' הש"ך דטעמא מסוגיין דאבילות לחוד וקריעה לחוד, אבל אנו קיי"ל דהחילוק בין אבילות לקריעה אינו אלא לענין דליכא בקריעה להאי כללא דהלכה כדברי המיקל באבל, אבל לענין שאר כל מילי אין חילוק, ופירש בגליון מהרש"א שם, משום דקריעה נמי מזרבנן. [והיינו כפי' בתרא בריטב"א. מיהו גם לפי' קמא, אע"פ שיש להחמיר בכולהו ספיקי דקריעה [כגון ההיא דמייתי הש"ך בקטן שמת ביום שלשים], כיו שהיא מה"ת, מ"מ עדיין י"ל דאין שייך ביטול גזרת ז' ול' ברגל לענין זה, אלא שראיית הראבי"ה מכללא דהכא ליתא, ועל כרחק שהראבי"ה פי' כהנימוק"י].

כו: היוצא בבגד קרוע לפני המת, ה"ז גוזל את החיים ואת המתים.

כ' הריטב"א, פי', שהוא ממעיט בכבוד המת שלא לקרוע עליו, והוא מבזה אותו ולקרביו, וגוזל מהן דבר שאין לו תשלומין, אמרו באבל רבתי [פ"ט] חמור גזל המת מגזל החי, שהגזול את החי יכול לפייסו ולהחזיר לו גזלו, ובמותו אינו יכול, כיו"ב המכבד את יולדיו במוותו, משובח ממי שמכבדן בחייהו, שהמכבדן בחייהו אינו מכבדן אלא משום יראה ומשום ירושה, והמכבדן במיתתו אינו מכבדן אלא לשם שמים.

כו: האומר לחבירו השאיליני חלוקך ואלך ואבקר את אבא וכו'.

כ' הרא"ש [סי' ע"ג], יותר ראוי שנגרוס שאלך ואבקר את החולה, ואיירי באחיו ובאחותו או בבנים, דאילו באביו, כיון שברשותו הוא קורע, למה ניתן להאחות. והנימוק"י כ', קורעו ומאחו, שכיון שהודיעו שלבקר החולה הלך, כאילו נטל רשות ממנו שאם ימצאנו מת יקרענו, ומאחה אע"פ ששאר קרעים של אב אינן מתאחין, שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתבייש שם, לא הקנהו, הלכך מאחו.

כו: חולה שמת לו מת, אין מודיעיו לו, שלא תטרף דעתו עליו.

כ' הקרן אורה, משמע קצת מכאן דלבריא צריך להודיע כיון דמצוה הוא להתאבל, ועיין בהג"א [סי' ע"ד] שכתב מחלוקת לענין מי שאינו יודע שמת לו מת, אם מותר לקרותו לבית המשתה, והא בהא תליא, אם מחויב להודיע משום דמצוה רמיא עליו, אסור לקרותו ג"כ לבית המשתה, אבל אם [אין] צריך להודיעו, מותר לקרותו ג"כ וכו', אבל באמת דעת הר"ר ברוך ז"ל שכ' דאסור הוא בשמחה אפי' אם לא נודע לו, צ"ע, דאמאי יחול עליו האיסור כיון שלא נודע לו.

כו: לא יניח תינוק בתוך חיקו, מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על בריותו.

הטור [בסי' שצ"א] כ', אבל אסור בשמחה כל ל' יום, אפי' תינוק אין לו ליקח בחיקו שמא מתוך כך יבא לידי שחוק, ומיהו זה דוקא תוך שבעה. [כיון דאינו אלא חששא שמא מתוך כך יבא לידי שחוק. ל' הב"ח]. וכ' ע"ז הב"י, דדברי הטור אינם מסודרים, והיה לכתוב זה בסי' שפ"ה אצל שאלת שלום, וכן קבעו הרמב"ם בפ"ה [ה"כ] דמיירי בדינים הנוהגים תוך שבעה, וכ' כלשון הזה, אם בשאלת שלום נאסר האבל, ק"ו שהוא אסור להרבות דברים ולשחוק, שנא' דום, ולא יאחז תינוק וכו'. אמנם בשו"ע כתב כאן ז"ל, אבל אסור בשמחה, לפיכך לא יקח תינוק בחיקו

כל שבעה וכו'. וכולן השמיטו סיפא דברייתא ונמצא מתגנה על הבריות.

וז"ל הלבוש, דבר פשוט הוא כיון שנקרא אבל אסור בשמחה כל שלשים, דהא שמחה היפך האבל וכו', ואם היה עושה דבר של שחוק היה לו גנאי, שהוא צריך להתאבל והרי שחוק, לפיכך אז"ל לא יקח תינוק בחיקו שמא מתוך כך יבא לידי שחוק, מ"מ לא אמרו זה וכו' אלא תוך ז' דהו"ל גנאי גדול אם ישחוק, וגם הוא בכלל האנק דום, אבל אחר ז' לא אסרו.

כו: בתוד"ה תחילת. לא ידענא ממאי מפיק טעמא, וכו'.

וז"ל הריטב"א, פי' ולא דריש ויחזק, א"נ דס"ל דחזקה היינו שלש אצבעות שבהן תפיסת האדם כשקורע, ואין טעם ברור לדברי ר"מ מפני מה התוספת שלש אצבעות. ועל מה שנדפס בצדו עיין כלים פכ"ד מ"ב ומ"י, כ' ע"ז בהגהות בן אריה שהוא ט"ס, וצ"ל פכ"ז מ"ב ומ"י, והכוונה דשם איתא דשיעור בגד לטומאה ג' אצבעות, והיינו טעמא דר' יהודה דכיון דקורע ג' אצבעות, הוי קורע בגד. [ויעו"ש שהאריך]. והרש"ש כ' דצ"ל לעיין בכלים פכ"ט מ"ד, דנתן שם חוט מאזנים ג' אצבעות, ופי' הרע"ב שאוחזין בו המאזנים, אלמא יש בהן כדי אחיזה, וכן הקומץ היה ג' אצבעות. [א"ה, לכאוי ענינא דקומץ אינו משום אחיזה דבר אחד במקצתו דהרי אוחז כל משהו ומשהו מן המנחה בפנ"ע, דאין חיבור זל"ז, ועל כרחק דכך הוא שיעורו מה שעולה בג' אצבעות].

כו: בתוד"ה אמר ר"נ. מ"מ אם קרע טפי שפיר משום כבוד אביו.

הרש"ש נסתפק אם רשאי לאחותו היתרון או לא. וז"ל המאירי, מי שקרע יותר מכשיעור, י"א שרשאי לאחותו מיד מה שיצא מן השיעור, אפי' על אב ואם, וכ"ש בשאר מתים. [ולא מסתברא דמיירי כשנתכין לקרוע כשיעור ונקרע טפי מכשיעור, דאין זה במשמעת לשונו, וגם לכאוי הא מילתא דפשיטא היא].

כו. מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי ר"א, ר"י אומר משיסתם הגולל.

כ' בקרן אורה, מדברי הראשונים ז"ל משמע דפליגי ר"א ור"י בכל דיני אבילות מאימתי מתחיל, [א"ה, כ"כ להדיא בתוס' הרא"ש, ז"ל, ה"ה שאר כל דיני אבילות, אלא חדא מיינייהו נקט. וכן לעיל נמי קאמר קיים כפיית המטה, משום דכפיית המטה כל אדם מקיים, אבל יש שהולך יחף, הילכך הוה לקיים ראשון לכל אדם הוא כפיית המטה. וכ"כ הנימוק"י, פי' מאימתי מתחיל לנהוג אבל אבילות, וה"ה לנעילת הסנדל]. ולענ"ד נראה דלא פליגי אלא בכפיית המטה, וס"ל לר"א כיון שיצא מפתח ביתו ואין המת בבית, צריך לכפות המטה, אבל כל דיני אבילות, מודה ר"א דלא מתחלו אלא אחר סתימת הגולל, כיון שהולכין עם המת והוי כמוטל לפניהם. [א"ה, לכאוי סברת הראשונים שלא חילקו כן, הוא כמש"כ הרא"ש [סי' ע"ח] שאין מיתת המת בבית גורמת הכפיה, אלא חובת האבל הוא].

כו. כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה.

כ' הרא"ש [סי' ע"ח] ז"ל, פי' הראב"ד כגון מטות אשתו ובניו שמתאבלין עמו, אבל אם יש לו אכסנאים, אין כופין אע"פ שהמטות שלו הן, הואיל ואינו ישן עליהם והן עומדים לאכסנאים. והרמב"ן ז"ל כ', לא מטות אשתו ובניו המתאבלים הן, דהא עצמן חייבים בכפיה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו אפי' של אכסנאים משמע, ועוד מדקתני מטה המיוחדת לכלים דאין תשמישה אלא כתיבה בעלמא, ליתני המיוחדת לאכסנאים אע"ג דישנים בה, אלא מסתברא כל מטות שבבית הוא כופה, ואם באו האכסנאים, זוקף הצריכות להם, וכשהן יוצאים חוזר וכופן. ומה שהקשה על פי הראב"ד, נ"ל דאינו קשיא, אשתו ובניו המתאבלים לכבודו קמ"ל דבעי כפיה, ומטה המיוחדת לכלים שהיא לצורך תשמישו הוי רבותא טפי דא"צ כפיה, טפי ממטות אכסנאים שהיא לצורך אחרים אע"פ שהיא לשכיבה, ומסתברא כפי' הראב"ד ז"ל.

כו. ישן ע"ג כסא וכו' ע"ג קרקע לא יצא ידי חובתו.

כ' הנימוק", מן הירושלמי משמע שאם כפה כל מטותיו, שומעין לו לישן ע"ג כסא או אודיני או על הקרקע, אבל הרמב"ם ז"ל כ' [בפ"ה ה"ח] שחובת האבל לישן על מטה כפויה, והראב"ד כ' כסברא הראשונה. עכ"ל. ועיין בחי' מרן רי"ז הלוי [פ"ד ה"ט] דמסתמת דברי הרמב"ם הנ"ל משמע דדין זה נוהג בכל ימי האבל [וכמו שהקדים בתחלת אותו הפרק], ובפ"ד ה"ט כ', דביום ראשון חייב לישב על מטה כפויה. וצ"ב. [ועיין במאירי שנתקשה מנין להר"מ חיובא דיום ראשון, וכ' דשמא בשעת הבראה קאמר וכשלו גס בן].

וביאר, דבדין כפיית המטה נאמרו תרתי מילי, חדא דין איסורא שהמטה לא תהא זקופה, וזה נוהג כל ז', ועוד יש בדין כפיית המטה דין חובת קיום מעשה כפיית המטה, שע"ז אמרו כאן שאם אינו יושב עליה לא יצא יד"ח ולא קיים כפיית המטה, ולענין זה סגי בפעם אחת שתתקיים מעשה כפיית המטה, ומשנתקיים זה ביום ראשון תו לא בעינן קיום כפיית המטה, [ואין להקשות למה דוקא ביום הראשון, דיהא סגי בישיבה בפעם אחת בתוך ז' ימים, זה אינו, דלשיטת הרמב"ם כפיית המטה ביום ראשון מדאורייתא ובשאר הימים מדבריהם], ומש"כ בפ"ה בסתמא דאם לא ישן עליה לא יצא יד"ח, משום דאם לא ישב ביום הראשון צריך לישב פעם א' בשאר ימים לקיים דין זה. יעו"ש.

כז. לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמין.

כ' בתוס' הרא"ש, פי' בבית האבל, בית שהמת נתון בו שם אין מברכין על המוגמר, לפי שאינו עשוי אלא להעביר ריח המת, הא איתויי מיייתני, ודכוותה תנן בפ' אלו דברים בברכות וכו', ונקרא בית האבל, לפי שלא ניתן שם רשות לנחם את האבל כל זמן שמתו מוטל לפניו, אבל בבית המנחמים לאחר שנקבר ובאין לנחמו, אין מביאין שם את המוגמר. והראב"ד כ' בבית המנחמין מניחין מוגמר אע"פ שהאבל עמהם, מפני כבוד המנחמים שלא יריחו ריח הזוהמה, אבל בבית שהאבל יושב שם כל היום, אין מניחין בו מוגמר מפני שנראה כמתקשט. [ובפיר"ח נראה כפי' בתרא, וכן בפירוש"י כת"י, אלא דאיהו מוקים לה במוצאי שבת, יעו"ש].

כז. אלא בסלים.

של ערבה קלופה, ואפי' בחול קאמר, שלא לבייש מי שאין לו סלים של כסף וזהב, ולפיכך יהיו שוין כולן באלו, ואשמועינן הא בחולו של מועד, דמהו דתימא כל היכא דלא יראה דרך אבילות אלא דרך דורון וחשיבות, עדיפא טפי, קמ"ל. [לשון הנימוק"י]. ובטור [סי' ת"א] הגירסא ולא בסלים, ופי' הפרישה, דאפי' בסלים של נצרים שמוליכין בהם כל השנה [כמבואר בבביתא בגמ' א] אבל בחוה"מ אין מוליכין בהן, משום אוושא מילתא.

כז. ופוטרין את הרבים.

פירש"י [כת"י] נותנין להם רשות לילך מיד, ואין צריך להסב ולברך ברכת רחבה. וז"ל הנימוק"י, ופוטרין וכו' מיד, שילכו לאהליהם, ולא יסבו ויברכו ברכת רחבה הנוהגין בשאר ימות השנה, [ומשמעות לשונו, דאיכא קפידיא שילכו, כדי שלא יבואו לנהוג בברכת רחבה כמנהגן בשאר ימות השנה, וכעין מאי דתנן בספיא דאין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד]. והראב"ד ז"ל פי', ובזה שעשו נפטרו הרבים מלעשות אחר המועד שורה ותנחומין, שכבר נתעסקו עמו ברגל.

כז. בראשונה היו מגלין פני עשירים וכו'.

פירש"י [כת"י] בשעת מיתתן כשיוצא לקבר. והמאירי כ' בשעת ההספד. וז"ל הנימוק"י, מגלין פני עשירים להרבות ההספד, לומר פלוני שפניו (יפה) [יפות] ושמונות, איך יאכלנו התולעת. [ואולי לזה נתכוון גם בשי' ריב"ב].

כז. אין מועד בפני ת"ח, כ"ש חנוכה ופורים.

כ' בקרן אורה, לפי מה דמוכיח הש"ס מכאן דכבוד תורה עדיף ממקרא מגילה, כדאיתא בריש מגילה [ג:], קשה קצת, מאי כ"ש הוא זה, דילמא שמחת מועד הוא דחיי [לה] כבוד תורה, אבל מקרא מגילה והדלקת

נר חנוכה מנ"ל דנדחה מפני כבוד תורה, [א"ה לכאו' כוונתו דילמא פרסומי ניסא עדיף, דהא מה"ט מספק"ל התם במגילה], וי"ל כיון דשמחת מועד מה"ת הוא, ואפ"ה נדחת מפני כבוד התורה, כ"ש מגילה ונר חנוכה דמדברבן הוא, דנדחת מפני כבוד התורה. והשפ"א במגילה כ', דאפי' אי נימא דאיסור הספד במועד אינו אלא מדברבן, שפיר קאמר דכ"ש הוא, דהא חזינן דלענין הספד חמור מועד מחנוכה ופורים, דהא בחנוכה ופורים מענות ומטפחות רק לא מקוננות, ובמועד אף לא מטפחות, כדתנן לקמן [כח:]. [ועיי"ש שהביא קושית הטו"א אמאי לא קאמר נמי כ"ש בר"ח, ותיירץ דאפשר דר"ח בכלל מועד [כדאמרינן בעלמא דר"ח איקרי מועד] ונכלל במאי דקאמר אין מועד בפני ת"ח].

כז. והני מילי בפניו וכו', יום שמועה הוא וכפניו דמי.

כ' המאירי, ת"ח אין מונעין הספדו מפני המועד וכו', ודוקא ביום מיתה וקבורה, והוא הנקרא בסוגיא זו בפניו, אבל שלא ביום מיתה וקבורה, והוא הנקרא כאן שלא בפניו, אין מספידין אותו בימים הללו. ואנשי עיר הסמוכה לשם, אע"פ שלא היה באותה העיר אלא שהוגד להם, הואיל ויום מיתה וקבורה הוא, מספידין לו במקומם, והוא שאמרו כאן יום שמועה דהתם כלפניו דמי, ר"ל הואיל והמקומות קרובים כ"כ שאפשר לשמועה להגיע שם בו ביום, אבל במקום רחוק לא, וכל שלאחר יומו אין מספידין אותו במועד. וגדולי המחברים כ' שאין מספידין אותו בימים הללו אלא קודם קבורה, והם קורין לזה בפניו, אבל לאחר קבורה לא. וזה שאמרו כלפניו דמי, פירושו שמתוך סמיכות המקום נתברר לו שלא נקבר עדיין.

כז. אבל כיון שנענע ראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו.

כ' הריטב"א, פי' הרי"צ בן גיא ז"ל, לפי שהאבל אסור בנתינת שלום, בזמן שפוטרו את המנחמין, שוחה לנגדן מעט כתלמיד השוחה לרבו ליתן לו שלום, וזו היא פטירתו. ע"כ. ולמדנו מן הפירוש הזה, כי האבל מותר לשחות בתוך ז' כדרך ששוחין נותני שלום, כיון שאינו שלום ממש, ואע"פ שיש לדחות דכבוד המנחמין שאני, סברא הוא דלא למימר הכי, דכה"ג שרי למיעבד אפי' ליחיד. ובנימוק"י הביא פירושו, וכ' עוד, וי"מ כיון שדרך האבל לעמוד בכובד ראש, אם מנענע ראשו ומגביהו, נראה לכל שאינו משיגה על אבילותו, שוב אין מנחמין וכו', שהרי מנוחם הוא. [וכ"ה בפירוש"י כת"י בקיצור].

כז. אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו וכו', רבה ורב יוסף מחלפו סעודתיהו אהדדי.

הרא"ש [בסי' פ"ד] הביא הא דתניא באבל רבתי, מברין אצל האיש ואין מברין אצל האשה וכו', וכ' רבינו מאיר ז"ל, דנשים מברות את הנשים, דלא אסרו אלא אנשים משום הרגל עבירה, אבל נשים מברות את הנשים, דנשים חייבות בהבראה כמו אנשים, מדלא קתני אנשים חייבים בהבראה ולא נשים. מיהו הא מספקא ליה, כשהיא אשה נשואה, אם חייבת לאכול משל אחרים, מי אמרינן כיון שאוכלת משל בעלה, היינו משל אחרים, או כיון דמחויב במזונותיה כמה דאכלה משל עצמה דמי. ואין לפשוט מהא דאמר בשמעתין רבה ורב יוסף מחלפי סעודתיהו אהדדי, פי' כשהיה האחד אבל, היה אוכל משל חברו, וחזר השני להיות אבל, היה אוכל משל הראשון תחת מה שהאכילוהו כשהיה הוא אבל, אלמא אע"פ שלא היה אוכל עמו בחנם, כיון דהוא לחם אחרים יוצא בו ידי חובתו, ה"נ אשה יוצאה בשל בעלה, דלא דמי, דהתם לא היו מתנים לאכול זה עם זה סעודה ראשונה ע"מ שגם הוא יאכל עמו כשהיה אבל, אבל ממילא היו נוהגין כך בלא תנאי, וקמ"ל גמ' דבכה"ג שרי אע"ג דמיחזי קצת כאילו אוכל משל עצמו, אבל אשה נראה לי דאינה יוצאה בשל בעלה, כיון שחייב במזונותיה, וגם כיון שאוכלת עמו תדיר, לא מחזי כלחם של אחרים. וכן הדין בשכיר או מלמד שאוכל אצל בעה"ב, ואירעו אבל, אינו אוכל אצל בעל ביתו בסעודה ראשונה, אמנם נ"ל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו ובתו הגדולים מעצמו בלא תנאי, ואירעו אבל, לחם אנשים קרינן ביה ואינו צריך לאכול משל אחרים, אלא אוכלים משל בעה"ב.

כז: בתוד"ה יום ראשון. פירשתי למעלה אפי' אוכל כמה פעמים באותו יום, דלא קתני סעודה ראשונה.

אבל הרא"ש [בסי' פ"ט] כ' ז"ל, פי' יום ראשון, סעודה ראשונה, כי ההוא דפ"ב דפסחים דאין לשין את העיסה בשמן ויין ודבש, ומוקי לה ביו"ט ראשון, והיינו בסעודה ראשונה של לילי פסחים, [משום דהויא מצה עשירה, ואנן לחם עוני בעינן]. וכ' הבי' [ריש סי' שע"ח] דאע"פ שפשט דברי הרמב"ם [פ"ד ה"ט] נראה כתוס', נקטינן כדברי המיילק באבל. וכן פסק בשו"ע. וכ' ע"ז הגרע"א, דהרוקח פסק כתוס'. [והגר"א כ' ז"ל, אבל תוס' לא כ' כן. ומשמע דדעתו ג"כ לפסוק כתוס'].

כז: אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו.

כ' בהגה"א בשם או"ז ז"ל, ואין מניחין את האבל להתענות ביום ראשון, אלא מאכילין ומשקין אותו, אפי' בתענית שלפני ר"ה לא הניח רשב"ם ז"ל להתענות ביום הקבורה. וכ"כ הסמ"ק, וז"ל המאירי, ואם רצה האבל להתענות ושלא לקבל ההבראה, רשאי, וכן היו קצת חכמים נוהגים במיתת תלמיד חכם, והוא שאמרו בתלמוד המערב, הוואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנסרף, אמר ר' אבהו, יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום. וכ"כ הטור [סי' שע"ח], ועיי"ש בפרישה [סק"א] שהביא דברי רבינו ירוחם בשם הרא"ש, דטעמא דהבראה כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות הוא ג"כ, על כן ציוהו לאכול משל אחרים, ובדרישה שם כ', דליכא להקשות ע"ז ממש"כ הטור דמותר להתענות, ד"ל דקבלת תענית שאני, דבלא"ה יצא מהכלל, ואכזה לא נצטוו. ומיהו לכאן משמע דבטור לא ס"ל האי טעמא, שלא נחית ליתן טעם למצות השי"ת. עכ"ד.

כח. חוכמתיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא.

פירש"י [כת"י], היינו דאמרן לעיל [כח]. שריבץ תורה לישראל. וכ' ע"ז בבן יהוידע, נ"ל כוונתו, דקשיא ליה והלא רב חסדא היה חכם גדול ומפורסם בחכמה יותר מחכמי דורו, דאמרו בגמ' דעירובין [סז]. דרב ששת היה מירתע כולי גופיה מפלפולו של רב חסדא, ובשבת [פב]. א"ל רב הונא לרבה בריה, מ"ט לא שכיחת קמיה רב חסדא דמחזדין שמעתתיה, נמצא רב הונא עצמו היה משתבח בחכמתו של רב חסדא, ואמאי לא שאל רבא חוכמתיה דרב חסדא כמו ששאל עותריה, לכך פירש ששאל על רבוץ תורה שזכה להרביץ בחכמתו. ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש, שהוקשה לו והלא החכמה גזורה מעת יצירת הולד, שהקב"ה גוזר על הטיפה חכם או טיפש, וא"כ איך יבקש רבא רחמי על חדשות אחר שגדל, לכך פירש ששאל על ריבוץ תורה שזכה בו רב הונא. עכ"ד נר"ו.

ועדיין קשה, איך יבקש על עושר של רב חסדא, דגם זה כבר נגזר בתחלה על הטיפה עשיר או עני. ונ"ל בס"ד דאין נגזר שיעור לעושר, כי אם רק יהיה עשיר, והוא ג"כ היה עשיר מתחלתו, אך ביקש על תוספת עושר שייגיע לשיעור עושר של רב חסדא, וכוונתו כדי להרבות צדקה וגמ"ח. א"נ כוונתו שיתן לו מדת הסתפקות שיהיה שמח בחלקו, כי אפשר דרב חסדא היה לו טבע זה שהיה שמח בחלקו כל ימיו, וכבר אמר התנא [אבות פ"ד מ"א] איזהו עשיר השמח בחלקו. עכ"ד הבן יהוידע. יעו"ש עוד.

כח. מאן ספיין מאן רקיע.

פי' בתוס' הרא"ש, כלומר מי חשוב כמשה שנקרא ספון כדכתיב [דברים ל"ג, כ"א] כי שם חלקת מחוקק ספון, ונקרא רקוע [כ"ה גירסתו], על שם שעלה לרקיע, ואף הוא נתיירא מן המיתה, כ"ש אני.

כח. חלפה ליה שעתא.

ולא מת באותו הפרק, [רש"י כת"י]. והקשה בבן יהוידע, ממ"נ, אם שלמה קצבת חייו, איך חי עוד, דמנא ליה חיים, ואם לא שלמו עדיין, איך בא עליו מלאך המות ליטול נשמתו קודם הזמן. ונראה, דלעולם שלמו, ונותן לו חיים מאותם הנספים בלא משפט, כדאיתא בחגיגה [ה].

בעובדא דמרים מגדלא נשיא, דא"ל מלאך המות, אי חזינא צורבא מרבנן דמעביר במיליה, יהבינן ליה אותם חיים של הנספה. וכע"ז הקשה בעובדא דרב אשי דבסמוך, איך הרחיב לו בתחלה שלשים יום הא אין מלכות נוגעת בחברתה וכו', ואם בפעם הראשונה עדיין לא הגיע הזמן, איך בא אצלו לפני הזמן, ותיירץ, דגלוי וידוע לפני הקב"ה שיאמר רב אשי כך לחזור על תלמודו, ולכך שלחו קודם הזמן וצוהו שיעשה רצונו. [יעו"ש עוד].

כח. בתוד"ה הן קרבנו. לאו דוקא, דלא אשכחנא דמשה היה חולה וכו'.

וז"ל הריטב"א, תמיה לי מילתא דהא מרע"ה לא חלה, ולא כהתה עינו, וביום מותו עלה אל הר העברים. ונראה לי, דחולה מאי טעמא, כדי שיהא התראתו לפקח בעניניו ולצוות על ביתו, [א"ה, עיין בב"מ פז]. שביקש יעקב אע"ה רחמים ע"ז, וחמשה ימי חולי הוא דבר הגון ויש לו פנאי, ומצינו במרע"ה שהודיעו הקב"ה יום מיתתו חמשה ימים קודם. וז"ל תוס' הרא"ש, אע"פ שמת בנשיקה, רמז לו הקב"ה שכך היה ראוי למות לולי שמצא חן בעיניו.

כח. בתוד"ה שתין הלולי, י"מ לאו דוקא.

אבל רש"י [כת"י] כ', ששים חופות ראה מבניו ובני בניו, [כ"כ לענין אבילות דרבה]. וכ"כ בבן יהוידע מסברא דנפשיה, והוסיף דה"ה של אחיו ואחיותיו וזרעם וזרע זרעם, דכולם בכלל בני ביתו הם. [א"ה, עיין בב"ב צא]. דבועז עשה ק"כ משתאות לשלשים בנים ושלשים בנות שהיו לו כדכתיב בקרא, [ולכל א' עשה סעודת אירוסין וסעודת נשואין, עיי"ש ברשב"ם], וכולן מתו בחייו, ומ"ט לא פירשו הכא כפשוטן].

כח: מאי והחי יתן אל לבו וכו' דספיד יספדוניה וכו'.

כ' הריטב"א, פי' סוף האדם לבא לידי מדה זו, וראוי לו להשגיחה כדי לתקן מעשיו. [וז"ל המאירי, לעולם יהרהר אדם בעצמו יום המיתה וענינו, כדי שידאג ויפשפש מעשיו ויבין לאחריתו, דרשו רבותינו ז"ל והחי יתן אל לבו דברים של מיתה וכו']. א"נ פי', שדרך העולם לגמול לכל אדם במעשיו, וגם הקב"ה מזמינו שימות במקום שישלמו לו כמעשיו. ושני הפירושים אמת. [ובכתובות [עא]: דתנן דהמדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל יוציא ויתן כתובה, מפני שנועל דלת בפניה, ומפרש בגמ' [עב]. דלמחר היא מתה ואין כל אדם סופדה, ומייתי עלה הך ברייתא דר"מ, כ' הריטב"א שם דהיינו כפי' בתרא].

כח: אל יכנס אחד לתוך דברי תבירו.

פי' המהרש"א בח"א, במשא ומתן, כיון שחכם גדול הוא ובקי וכו', גם הוא יבא לידי משא ומתן עמנו, ואבל אסור בו מדכתיב האנק דום, אבל אם כל אחד ידבר בלבד, גם הוא ישתוק. ובעיני יעקב פי' בע"א בשם הר"ן. עכ"ל המהרש"א. וז"ל הכותב בע"י, וכ' הר"ן וכו', פירוש, שלא ידרוש שום אחד ממנו מה שיאמר חבירו וכ"כ בבן יהוידע ז"ל, פירוש, רצה שיאמרו כל אחד דרשא על פסוק בפנ"ע, ולא יאמרו כולם דרשא על פסוק אחד, שיהיה כל אחד דורש בו אופן אחד, אלא כל אחד יביא פסוק חדש שלא פירש אותו חבירו, דבזה יערב לו יותר.

כח: בעידנא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב וכו'.

החת"ס הביא מרבו בעל הפלאה לפרש, דבסוכה [נב]: קאמר דהאי הספידא יהיה בשחיטת היצה"ר, הללו בוכים והללו בוכים, ולא יצויר הספד שיהיו הרשעים וגם הצדיקים בוכים, דהרשעים בוכים באבוד רשע, והצדיקים בוכים בהעדר הצדיק ח"ו, לכן קאמר ביום ההוא יהיה הספד נפלא מצורף משני הספדים, כהספדו של אחאב שספדוהו הרשעים, וכהספדו של יאשי' שהספידוהו הצדיקים. ודפח"ח. [ויעו"ש ש האריך לבאר לאידך מ"ד בסוכה שיהא ההספד על משיח בן יוסף].

כח: וליטול מנה יפה ראשון.

כ' רש"י [כת"י] אם חולק עם ישראל כלום. והנימוק"י כ' ז"ל, בחילוק לחם הפנים ובכל הקרבנות והמנחות הנאכלין. וכ"כ המפרש בנדרים

[סב:], ורבים תמהו, הא כולם כהנים הם. וכל המהרש"א בנדרים [וציין כאן לדבריו שם], פי', התלמיד חכם שבכהנים, וכהן דקרא דוקדשתו מיירי נמי בת"ח הנקרא כהן, כמו ובני דוד כהנים היו, [וכדאמר בההיא סוגיא דנדרים לעיל מינה. יעו"ש], אבל הרא"ש והר"ן פירשו כפשטיה דנוטל מנה יפה בחולק עם ישראל, ובכהן דעלמא איירי, ואפשר שרש"י דקדק לפרש כן, מלישנא דקאמר לכל דבר שבקדושה, ובחולק עם ישראל ליכא בדבר ההוא שחולק דבר קדושה. עכ"ל המהרש"א.

ובהגהות חש"ל שם יישב עפ"ד הר"ן במגילה [כד]. דנראה דמפרש הך קרא ד"וקדשתו" דקאי אכהן גדול, דמצוה לכהנים הדיוטים שיקדשו לכהן גדול שיטול מנה יפה ראשון, וכמו דאיתא ביומא [יז]. דנוטל ד' או ה' ממעשה דלחם הפנים, אכן עדיין צ"ע דלמה לי קרא דוקדשתו, תיפוק ליה מקרא דוהיתה לאהרן ולבניו, ודרשינן מחצה לאהרן ומחצה לבניו. [א"ה, לכאו' ילפי' מקרא ודקדשתו דנוטל מחצה שלו תחילה], וגם בהגהות בן אריה כאן פי' דאיירי בכה"ג, אלא דקשיא ליה דקרא דוקדשתו כתיב בכהן הדיוט, ויעו"ש שמתחלה רצה להגיה בד' הר"ן דמגילה, דילפינן מכהן גדול [בחולק עם שאר כהנים] אכהן הדיוט

[בחולק עם ישראל]. ושוב כ' דצ"ל מקרא דאני ד' מקדשו הכתוב בכה"ג. [ומשום דקרא דוקדשתו דריש ליה ביבמות [פח:]: לדרשא אחרת דוקדשתו בעל כרחו]. אלא דקשיא ליה דג"י דידן בכל המקומות מקרא דוקדשתו. [ועיין במנח"ח [מ' רס"ט אות ה'] שנתקשה בדברי הר"ן דמגילה, דלא מצינו שיהו הכהנים צריכים לנהוג כבוד בכה"ג].

סט. תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפי' לעולם הבא וכו'.

לומר שאף לאחר מיתתן עוסקין בתורה בישיבה של מעלה. [ל' הנימוק"י]. וז"ל הריטב"א, פירוש, שהולכין מגן עדן לכסא הכבוד, ומטיילין בכל מתיבות עליונות ותחתונות ליהנות מזיו השכינה, כהולך מביהכ"נ לביהמ"ד. ובתוס' הרא"ש כ' וז"ל, שכמו שהם עמלים בתורה בעוה"ז, כך הם עמלים בתורה בעוה"ב לפני השכינה, כדאמרינן במעשה דיהודה דלא הוה ידע למישקל ולמטרי בהדי רבנן בשמעתתא, והיינו ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון, מחיל של העוה"ז אל חיל של העוה"ב כאשר יראו אל אלקים בציון, וזה בשעת פטירתן שנהנין מזיו השכינה, וציון זהו ציון של מעלה שהוא כנגד ציון של מטה.